

jectius de pertinença (*nīsba*), quan la síl·laba precedent a la *i* era llarga retrotreien l'accent, *búrniya*, com ha passat en català; hi ha en canvi un cast. *albornia*, documentat des de 1617 (amb *alburnia*, 1525). Dozy, *Suppl.* I, 78b; Freytag I, 115b; Eguílaz, 116; DCEC I, 88.

Alça, V. alt *Alcabala*, *alcabaler* [1504], V. DCEC I, 91-92 *Alcabot*, V. *alcavot* *Alçacoll*, *alçacul*, *alçada*, *alçador*, V. alt *Alcaduſ*, *alcaduſada*, *alcaduſar*,¹⁰ V. *catúfol*

Alcafan 'corda que serveix per aguantar l'arbre en els llaguts de l'Ebre' (Costa-Raig, *BDC* IX), cf. cast. ant. i port. ant. *alcáfar* 'gropa del cavall', àr. *kafal*¹⁵ 'coberta del cavall' (DCEC I, 93; IV, 910b35); per a una possible relació amb un marroq. *kafan* 'mortalla', *AlcM*, cf. ll. *funus*, alhora 'mortalla' i 'corda'.

Alcabieda, V. *alcaid*

ALCAIC, pres del ll. *alcaicus* i aquest del gr. *ἀλκαϊκός*, derivat d'*Ἀλκαῖος*, Alceu, poeta grec. □ 1.ª doc.: 1839, Lab. el dóna només amb la definició de 'pertanyent al poeta Alceu'. Veg. les estrofes amb què l'illustrà Costa, en les *Horacianes*.

ALCAID, de l'àr. *qā'id* 'capità', 'governador d'una ciutat', participi actiu del verb *qā'd* 'manar', 'conduir un exèrcit'. □ 1.ª doc.: S. XIII.

Ja apareix en la *Crònica* de Jaume I: «e *alcayt*, e tots los veyls, e el poble de la terra, exiren contra aquestes galees al port de la Ciutadela» (168); també en els *Costums de Tortosa*, ed. Oliver, 22: «si entre'l senyor e son exaric serà pleyt ne demanda --- el senyor la demanda deu fer termenar --- en poder del *alcayt* dels sarraïns». Del tristament famós Pere de Palau consta que «es bayle de Sancta Línia et *alcayt*», Camarasa, 1295-9 (Ca. Candi, *Misc. Hist. Cat.* II, 161). Més doc. medieval en *D'Ag.* i *AlcM*. Més tard, poc hi ha, és clar, però en alguna zona ni el personatge ni el nom no sortiren de l'ús, com és ara a la Vall de Guadalest: «Yo Pere de Ordunya, *alcait* y procurador del Castell y Marquesat de Guadalest» encara prenien disposicions el 1604, com anoto en els docs. del Castell. Fou també cast. i port. *alcaide*, aquest documentat des de 1175, aquell des de 1076; veg. Neuvonen, 89-91, per a detalls sobre la institució i el seu nom, en terra castellana sobretot. Tracto de les antigues variants fonètiques en el DCEC I, 94a. És el mateix mot *caid*, institució existent a les terres musulmanes.

DERIV.: *Alcaidessa* [1398; JRoig, *Spill*], rarament *alcaida*, usat per Isabel de Villena. *Alcaidia* [1315, *AlcM*]. De la mateixa arrel que *alcaid*, verb *qā'd* 'conduir o manar', deu ser derivat un nom de tribut *alcabieda* o *alquieda*, variants que trobem en contextos molt semblants en les dues llistes de tributs reials de València, de 1315 (*CoDoACA* xxxix, 109, XII, 290, mal entès i amb conjectura etimològica fonèticament⁶⁰

impossible en *AlcM*): «lo dret del quírat¹ de la duana dels moros de la villa d'Elch ab --- calónies et *alquieda*, abatuts salaris e messions, pot valer --- 13500 sol.»; deu ser el mateix mot que *qiyūda*, pròpiament 'l'acció de comandar', i també «alcaidia, alcaidia» (*PAlc.*), «la dignitat de comandant» (gloss. de De Goeje als seus *Fragmenta historicorum*), «la troupe de soldats qu'un caïd a sous ses ordres» (en el Beladhorí, † 892), Dozy, *Suppl.* II, 416; degué ser doncs el tribut que pagaven els moros pel govern o representació d'alcaid entre ells, o en compensació de no ser admesos a fer de tropes de l'alcaid cristià.

¹ Que era també un tribut, cf. *alquirate*, Eguílaz, i no pas cap moneda.

ALCALADA, peça que formava part dels arreus de les cavalcaures, potser de l'àr. *al-kallāt* o *al-killāt*, plural de *killa* (*kalla*), 'vel, mosquitera', suposant que es tractés primer d'un mosquer que protegís el cap de²⁰ les bèsties, d'on després passaria a una peça de metall adherida a la cabeçada, que és el que significa més clarament en part dels testimonis d'aquest mot antic poc freqüent. Recollit només per *AlcM* i sols en un doc. de 1365, un de mj. S. xv i un altre de 1493. En el primer es tracta d'una peça d'argent que va amb les *regnes de capsanes de cuyr*, però en el darrer el veiem aplegat amb *cabeçades* i *pitral*, i també en el segon, encara que siguin d'argent daurades, també consta que van en les *capçanes*; com que es tracta d'arreus³⁰ de luxe tots tres cops, usats per grans personatges, potser això explica el que sempre siguin d'argent, condició que pogué no ser essencial a l'objecte. No descartem doncs que encerti Asín (*Al-And.* IX, 18) en suggerir l'aproximació a l'àr. «*al-kalla* 'el mosquiter', puix que aquest formava el plural en *-āt*, encara que els lèxics àrabs vocalitzin *killa*, perquè del mateix origen deu ser *alcala* 'pavelló de lliit' documentat en un doc. portuguès de 1209 en baix llatí, i per tant degué existir també una vocalització *kalla*; cf. Eguílaz, 127; Dozy, *Gloss.*, 80; DCEC s.v. *alcala*; al costat del qual hi ha el vocalisme *alquella* en tres docs. cat. del S. xv (*AlcM*) amb el mateix sentit, la *e* del qual, darrere la lletra *kāf* correspon a una pronúncia *kalla* més que a *killa*; i al costat d'*alquella* hi ha *alquellada*, amb el mateix sentit que *alcalada*, en un altre inventari d'Anfós el Magnànim (*ibidem*); i notem que tant aquests tres *alquella* com *alquellada* consten com a «sobredaurats».

ALCALDE, de l'àr. *qādī* 'jutge', participi actiu de *qādū* 'resoldre', 'jutjar'; però en català no s'usà antigament més que com a nom dels jutges de moros o aplicat a institucions d'immediat antecedent islàmic; en l'ús modern ha substituït el nostre terme legítim *conseller* o *jurat en cap* (i en una part de les funcions el *batlle*), mentre que *alcalde* es prengué del castellà si bé recolzant-lo en l'antecedent dels moriscos nostres. □ 1.ª doc.: com a càrrec de moros nostres, 1315; amb referència a institucions com la Seca, d'antecedents islàmics, fi S. xv; en el sentit modern,